

ΠΕΡΙ ΔΥΣΟΙΩΝΟΥ ΣΗΜΕΙΟΥ ΠΡΟ ΤΗΣ ΘΑΝΑΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΒΑΡΔΑ *

Ὁ αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ Γ' μετὰ τοῦ θείου του, τοῦ καίσαρος Βάρδα, εἶχε παρασκευάσει τῷ 866 ἰσχυρὰς στρατιωτικὰς πεζικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις πρὸς ἐκστρατείαν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῆς Κρήτης ἀπὸ τῆς κατοχῆς αὐτῆς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν.

Ἡ ἐπιχείρησις αὕτη, δυστυχῶς, ἐματαιώθη, διότι, προτοῦ ἐκκινήσῃ ὁ στρατὸς καὶ ἐνῶ ἀκόμη ἐστάθιμεν παρὰ τὴν θέσιν Κῆποι τοῦ Θέματος Θρακησίων, ὁ καῖσαρ Βάρδας ἔπεσε θῦμα δολοφονικῆς κατ' αὐτοῦ ἐνεργείας, ἡ ὁποία εἶχεν ὀργανωθῆ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου παρακοιμωμένου τότε τοῦ βασιλέως Μιχαήλ, ἀργότερον δὲ γενομένου αὐτοκράτορος.

Ἡ θανάτωσις τοῦ Βάρδα, ὡς ἱστορεῖ ὁ Γενέσιος (ἔκδ. Βόννης, σελ. 103 - 106) καὶ ἔπειτα ὁ ἐκ τούτου παραλαμβάνων συνεχιστῆς τοῦ Θεοφάνους (ἔκδ. Βόννης, σελ. 203 - 207), προσημάνθη εἰς τὸν ἴδιον τὸν Βάρδαν διὰ φυσικῶν φαινομένων, δηλαδὴ σεισμῶν, ὄνειράτων καὶ ἄλλων προδηλωτικῶν ταύτης σημείων. Μεταξὺ τούτων γίνεται λόγος καὶ περὶ ἐσθῆτος, τὴν ὁποίαν ἔπεμψε πρὸ τῆς δολοφονίας εἰς τὸν Βάρδαν ἡ ἀδελφή του πρῶην βασίλισσα Θεοδώρα. Ἡ ἐσθῆς αὕτη ἦτο πεποικιλμένη διὰ μορφῶν πέρδικος μὲ τὴν σημασίαν ἐνταῦθα τοῦ πτηνοῦ ὡς προδηλωτικοῦ σημείου τοῦ μέλλοντος νὰ ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτὸν θανάτου διὰ δόλου.

Περὶ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ Γενέσιος ἀναφέρει τὰ ἑξῆς: «Καὶ ἄλλο τι σημεῖον ἐπὶ τῷ θανάτῳ παρηκολουθήκει τοῦ Καίσαρος. Ἐξαπεστάλη κατὰ Κήπους διάγοντι (= τῷ Βάρδῃ) παρὰ Θεοδώρας τῆς αὐτοῦ ἀδελφῆς ἐσθῆς τοῦ προσήκοντος μήκους ἐλλείπουσα, ἦτινι πέρδιξ χρυσόσπαστος καθιστόρητο. ἦν προσδεξάμενος ἐπυρνθάνειτο. Ἀὕτη τί κεκολόβωται; καὶ ὁ ἐν ταύτῃ πέρδιξι, τί δηλῶν ἀναγέγραπται;» ἀμφοτέρων τὴν λῆσιν διεζωγράφει, διὰ μὲν τοῦ πέρδικος τὸ πρὸς αὐτὸν δολερόν, ὡς ἔοικε, τῆς στειλάσης διὰ τὴν ἐπὶ τῷ ἀναφερθέντι Θεοκτίστῳ ἀντέκτισιν, διὰ δὲ τοῦ ἔλλιποῦς, τὸ ἔλλιπὲς τῶν ἑαυτοῦ ἡμερῶν αἰνιτιόμενος. ὄθεν καὶ Ἀντιγόνῳ τῷ πατρικίῳ καὶ καθηγεμονεύοντι τῶν σχολῶν, τῷ νίῳ αὐτοῦ, προσετείταται τὸν ὑπ' αὐτὸν λαὸν ἅπαντα συντελεῖν καὶ τῇ βασιλίδι κατευθῆναι τὴν ἄφιξιν. ὁ δὲ πρὸς

* Ἀνεκοινώθη εἰς τὸ Θ' Διεθνὲς Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον ἐν Θεσσαλονίκῃ, τῇ 16 Ἀπριλίου 1953.

τὴν τοιαύτην δυσανασχετεῖ βούλησιν· καὶ πλέον τὰ κατὰ Μιχαὴλ βασιλέως ἐπεφανέρωτο παρὰ Καίσαρι» (ἔκδ. Βόννης, σελ. 104, στ. 20 ἔξ. – σελ. 105, στ. 1 – 11).

Εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ Θεοφάνους ὄσαύτως ἡ διήγησις αὕτη ἔχει ὡς ἑξῆς: «Καὶ ἕτερον δὲ σημεῖον πρὸ δύο ἢ καὶ πρὸ τριῶν ἡμερῶν τῷ Βάρδα προεσημαίνετο· ἡ γὰρ Θεοδώρα, εἴτ' ἄλλως θεοφορομένη εἴτε δὴ καὶ ὑπὸ τινος τῶν μεμελετημένων διακούσασα, ἐσθῆτά τινα παγκάλην μὲν καὶ χρυσαῖς πέρδιξι πεποικιλμένην, οὐκ ἀναλογοῦσαν δὲ τῷ μήκει τῆς ἡλικίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀποδέουσαν, αἰνιγματωδῶς ἐξαπέστειλεν. Τό τε γὰρ πέρδικας ἀλλὰ μὴ τινας ἄλλας τῶν ὀρνίθων ἐνυφᾶναι, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ τῆς ἐσθῆτος ἐνδέον, εἰς δόλον ἐμπεσεῖν θᾶπτον ἢ ἔδει προσήμανεν» (ἔκδ. Βόννης, σελ. 206 – 207, κεφ. 42) ¹.

Ἐκ τῶν διηγήσεων τούτων, καὶ μάλιστα ἐκ τῆς δευτέρας, φαίνεται σαφῶς ὅτι ἡ Θεοδώρα διὰ τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐσθῆτος ταύτης, μετὰ μορφῶν ἐπ' αὐτῆς πέρδικος ἢ περδίκων, ἐπεζήτη, ὡς λέγει ὁ συνεχιστὴς τοῦ Θεοφάνους, νὰ γνωρίσῃ οὕτως «αἰνιγματωδῶς» εἰς τὸν ἀδελφόν της Βάρδα περὶ τῆς κατ' αὐτοῦ συνωμοσίας. Συνεπῶς ἡ πέρδιξι ἐνταῦθα παρουσιάζεται ὡς δυσσοῖνον πτηνόν, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀσφαλῶς θὰ ἦτο συνδεδεμένη μετὰ τῆς δοξασίας ταύτης καὶ λαϊκῆ ὄσαύτως σχετικῆ παραδόσις. Εἰς τὴν παράδοσιν ταύτην, ἔξ ἧς ἡ ἀπαισία ἐνταῦθα σημασία τοῦ πτηνοῦ τούτου, πιστεύω ὅτι συνεχίζεται κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον, ὡς θὰ εἴπω δὲ κατωτέρω, καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὁ ἀρχαῖος μῦθος περὶ τῆς πέρδικος καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφὴν αὐτοῦ, ἦν παραδίδει ὁ Ὁβίδιος (Μεταμορφ., VIII, στ. 236 ἔξ.).

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν ἡ Πέρδιξι ἦτο ἀδελφὴ τοῦ περιφήμου τεχνίτου Δαιδάλου ²· ταύτης δὲ τὸν υἱὸν ὀνόματι Κάλων ³ ἢ Τάλων ⁴ καὶ κατ' ἄλλους συγγραφεῖς Πέρδικα ⁵ ἐφθόνησε διὰ τὴν τέχνην του ὁ διδάσκαλος καὶ θεῖος του Δαίδαλος, ἐπειδὴ ἐφοβήθη μὴ ὑπερβάλῃ αὐτὸν εἰς τὴν τέχνην, καὶ κατεκρήμνισεν αὐτὸν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως. Τοῦτον ὅμως, τὸν ἀνεπιόν τοῦ Δαιδάλου, ἐνῶ ἐκρημνίζετο, ἡ προστάτις Ἀθηναῖα μετεμόρφωσεν εἰς πτηνόν, τὸ ὁποῖον διετήρησε τὸ ὄνομα Πέρδιξι ⁶.

¹ Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο, ὡς καὶ τὰ ἄλλα προδηλωτικὰ σημεῖα τοῦ βιαίου τέλους τῆς ζωῆς τοῦ Βάρδα, ἀναφέρει προσέτι εἰς τὴν χρονογραφίαν του καὶ ὁ Συμεὼν μάγιστρος καὶ λογοθέτης (ἔκδ. Βόννης, σ. 677, στ. 9 – 15).

² Ἀπολλόδ., Γ', 15. Ἀποστόλιος, XIV, 17 (Ἑλλην. Παροιμ., II, 610, ἀρ. 17, Leutsch).

³ Πανσανίας, I, 21,4 καὶ 26,4. Ἀποστόλιος, XIV, 17.

⁴ Ἀπολλόδ., Γ', 15.

⁵ Hygin, μῦθ. 39, 244¹⁶, 274¹⁶. Ovid., Μεταμορφ., VIII, 236 ἔξ.

⁶ Ovid., Μεταμορφ., VIII, 243 ἔξ.

Ἡ πέρδιξ κατόπιν, ὅτε ὁ Δαίδαλος μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰκάρου ἠσχολεῖτο περὶ τὸν ἐνταφιασμόν του, κεκρυμμένη ἐντὸς πυκνῶν θάμνων, ἐτίναξε τὰς πτέρυγας καὶ ἐξεδήλωσε διὰ τοῦ ἄσματος τὴν χαρὰν τῆς διὰ τὸ ἀτυχεῖς τέλος τοῦ Ἰκάρου. Οὕτως ἐξεδικεῖτο αὕτη τὴν κατακρήμνισίν τῆς ὑπὸ τοῦ Δαίδαλου ¹.

Ὁ ἀρχαῖος οὗτος μῦθος περὶ τῆς πέρδικος, συνδεδεμένης οὕτω μὲ φονικὰς πράξεις, πιστεύω ὅτι συνεχίζεται ὡς δημώδης παράδοσις κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, διεσκευασμένη βεβαίως κατὰ τὸ περιεχόμενον συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς νέας, χριστιανικῆς, κοινωνίας. Πρὸς τὴν παράδοσιν δὲ ταύτην, ἣ ὅποια νομίζω ὅτι ὑπόκειται εἰς τὴν ἐνταῦθα ἀπαισίαν σημασίαν τῆς πέρδικος, πιστεύω ἔτι ὅτι δὲν εἶναι ἄσχετος καὶ ἡ εἰς μεταγενέστερον βυζαντινὸν ἔργον, τὸν Πουλλολόγον, ἐκτοξευομένη κατὰ τῆς πέρδικος ὑπ' ἄλλου πτηνοῦ ὕβρις, ὅτι αὕτη ἔχει τοὺς πόδας τῆς αἱματομένης ².

Ἡ κατηγορία αὕτη θὰ ἦτο δύσκολον ν' ἀπευθυνθῆ ἐνταῦθα πρὸς τὴν πέρδικα ἐξ αὐτοῦ μόνον τοῦ ἐρουθροῦ, πρὸς τὸ αἷμα, χρώματος τῶν ποδῶν αὐτῆς, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε σχετικὴ παράδοσις περὶ τοῦ πτηνοῦ, συνδεομένου πρὸς φρόνον καὶ γενικώτερον πρὸς αἱματοχυσίαν ³.

Εἰς τὴν ἀποψιν ἡμῶν περὶ τῆς βυζαντινῆς παραδόσεως ὑπὸ τὴν μορφὴν ταύτην συντρέχει προσέτι καὶ ἡ καππαδοκικὴ περὶ τῆς πέρδικος ἐκ τῶν νεωτέρων χρόνων δημώδης παράδοσις, τῆς ὁποίας εἶναι γνωσταὶ εἰς ἐμὲ τρεῖς παραλλαγáι, ὧν αἱ δύο ἑλληνικαί, ἡ δὲ τρίτη τουρκική.

Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν, ὁ Χριστός, ὅτε κατεδιώκετο ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, ἐκρούβη, ἵνα σωθῆ, κάτωθεν μιᾶς βάτου, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὴν ὄραν ἐκείνην ἐκρύπτοντο ἐπίσης μία πέρδιξ καὶ μία περιστέρα. Τὰ πτηνὰ ταῦτα μόλις εἶδον τὸν Χριστὸν ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγον. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἀντελήφθησαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὅστις εἶχε καταφύγει εἰς τὴν βάτον κατεδιώκετο· τὸ περιστέρι προσέτεινεν εἰς τὴν πέρδικα νὰ ἐπιστρέψουν καὶ καλύψουν διὰ τῶν περυγῶν των τὸν κινδυνεύοντα. Ἡ πέρδιξ δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην καὶ οὕτω τὸ περιστέρι ἐπέταξε πρὸς τὴν βάτον καὶ ἐκά-

¹ Ovid., Μεταμορφ., VIII, 236 ἐξ.

² «Εἶπέ με, κυρὰ πέρδικα, τ' ἤθελες εἰς τὸν γάμον,
κ' ἕκατες ὡς κουβουκλαρὰ ἀπάνωθεν τῶν ὄλων;
Ἡξέυρομέν σε, ταπεινή, παντὸς ὑπάρχεις πόρνη
κ' ἀπὸ τοὺς πόδας σου φαίνεσαι ὅτι εἶσ' αἱματομένη.»
(Ἐκδ. G. Wagner, σ. 184, στ. 161 - 164.)

³ Σημειῶνω σχετικῶς ἐνταῦθα ὅτι σήμερον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἐπαρχίας Σητείας ἐν Κρήτῃ μικρὰ τραύματα ἐπιπολῆς εἰς τὸ πρόσωπον παιδιῶν τῆς πρώτης ἰδία παιδικῆς ἡλικίας λέγονται *πέρδικες*, ὅπως π.χ. εἰς τὴν φράσιν: «Τοῦ ἴπέταξε ἓνα πετραδάκι καὶ τοῦ ἴκαμε μὴν πέρδικα ἴς τὴν - κεφαλή».

λυψε μόνον του τὸν Χριστὸν διὰ τῶν πτερύγων του. Ἀντιθέτως ἡ πέρδιξ ἐκάθισεν ἐπὶ βράχου καὶ ἤρχισε νὰ φωνάζῃ : βάτο, βάτο, βάτο, καθ' ἣν στιγμήν διήρχοντο ἐκεῖθεν οἱ Ἑβραῖοι, προδίδουσα οὕτως εἰς αὐτοὺς τὴν κρύπτην τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Ἑβραῖοι ἀντελήφθησαν τὰς φωνὰς ταύτας τῆς πέρδικος καὶ ἀνεκάλυψαν οὕτω τὸν Χριστὸν ἐντὸς τῆς βάτου. Ὁ Χριστὸς κατηράσθη τὴν πέρδικα διὰ τὴν προδοσίαν της καὶ ἔδωκεν ὁδηγίας εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τὸ κυνήγιόν της¹.

Κατὰ τὴν ἑτέραν ἑλληνικὴν παραλλαγὴν τῆς παραδόσεως, προερχομένη ἐκ Φαράσων τῆς Καππαδοκίας, ὁ Χριστὸς διὰ ν' ἀποφυγῇ τὴν καταδίωξιν τῶν Ἑβραίων ἐκρύβη, ὁμοίως πρὸς τὴν ἀνωτέρω παράδοσιν, ἐντὸς βάτου ὅπου ἐκρύπτετο ἐπίσης μία πέρδιξ. Αὕτη μάλιστα εἶδε τὸν Χριστὸν «ἄρχισε νὰ κακαβίζῃ : βάτα, βάτα, βάτα, βάτα ! Τάχα : ἐδῶ στὸ βάτο, ἐδῶ στὸ βάτο εἶναι !». Οἱ Ἑβραῖοι ὠδηγήθησαν οὕτως ὑπὸ τῆς πέρδικος καὶ συνέλαβον τὸν Χριστὸν, ὅστις τότε ἠλόγησε τὴν βάτον, ὥστε νὰ μὴ ξηραίνεται, τὴν δὲ πέρδικα, ὡς προδότιν αὐτοῦ, κατηράσθη, ἵνα τὴν κυνηγῶν οἱ χριστιανοί².

Ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι ἔτι γνωστὴ καὶ ἐκ Πόντου (Ἱμερα) ἑνταῦθα ὅμως τὸν Χριστὸν, ὁ ὁποῖος ἐκρύβη εἰς κοιλότητα δένδρου, προδίδει ἀντὶ τῆς πέρδικος ἡ κρίσα³.

Ἡ τουρκικὴ παράδοσις, προερχομένη, ὡς ἡ ἑλληνικὴ, ἐκ Καππαδοκίας (Indgé - Sou παρὰ τὴν Καισάρειαν), ἀναφέρει περὶ τοῦ Χασάν - Χουσεῖν, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, τετάρτου χαλίφου μετὰ τὸν Μωάμεθ, ὅτι οὗτος καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν ἀπίστων ἐκρύβη εἰς τὴν κοιλότητα τοῦ κορμοῦ μιᾶς λεύκης. Ὅτε οἱ διώκται τοῦ Χασάν - Χουσεῖν διήρχοντο πρὸ τοῦ κρουσφυγέτου του, ἡ πέρδιξ πλησίον ἐκεῖ καθημένη ἐφώναζε : κὰκ - καβάκ, κὰκ - καβάκ. Αἱ λέξεις δ' αὗται σημαίνουν : κοιλότης εἰς τὸν κορμὸν τῆς λεύκης. Οἱ καταδιώκοντες τὸν Χασάν ἀντελήφθησαν ἀμέσως τὴν σημασίαν τῶν φωνῶν τῆς πέρδικος καὶ οὕτω συνέλαβον καὶ ἐφόνευσαν αὐτόν. Μετ' ὀλίγον, ὅτε οἱ φονεῖς τοῦ Χασάν - Χουσεῖν εἶχον ἀπομακρυνθῆ, ἡ πέρδιξ ἐπλησίασε τὸν νεκρὸν καὶ ἔβαψεν εἰς τὸ χεόμενον ἐξ αὐτοῦ αἷμα τὸ ράμφος καὶ τοὺς πόδας της. Ἐκτοτε ἡ πέρδιξ εἶναι κατηραμένον πουλλὶ καὶ εἰς διηνεκὲς ὄνειδος αὐτῆς παρέμειναν τὰ βαφέντα ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ πιστοῦ ράμφος καὶ πόδες αὐτῆς ἐρου-

¹ Δημ. Λουκοπούλου, Νεοελληνικὴ μυθολογία. Ζῶα - φυτά. Ἐν Ἀθήναις 1940, σελ. 31 - 32 (Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων, 76). Ὁ Δημ. Λουκόπουλος, ἑνταῦθα, σ. 33, σχετίζει ἤδη πρὸς τὴν νεοελληνικὴν παράδοσιν τὸν ἀρχαῖον μῦθον περὶ τῆς πέρδικος, ἀναφέρει δὲ καὶ τὸ σχετικὸν περὶ τῆς πέρδικος χωρίον ἐν τῷ Πουλλολόγῳ.

² Δημ. Λουκοπούλου, Ἐνθ' ἀν., σ. 32 - 33.

³ Ἰ Δέσποινας Φωστηροπούλου, Παραμύθια, ἀνέκδοτα καὶ παραδόσεις Ἱμερας (Ἀρχεῖον Πόντου, 11, 1941, 142 - 143, ἀρ. 1).

θρᾶ καὶ θεωρεῖται καλὴ πρᾶξις τὸ κνήγιον αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου¹.

Αἱ παραδόσεις αὗται, διαφέρουσαι σχεδὸν μόνον ὡς πρὸς τὸ καταδιωκόμενον πρόσωπον — εἰς τὴν ἑλληνικὴν διώκεται ὁ Χριστὸς ὑπὸ τῶν Ἑβραίων, εἰς δὲ τὴν τουρκικὴν ὁ χαλίφης Χασὰν - Χουσεῖν ὑπὸ τῶν ἀπίστων —, νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία πιθανώτατα, ἵνα μὴ εἶπω ἀσφαλῶς, εἶναι ἡ βυζαντινὴ παράδοσις ἐξ ἧς ἢ, ὡς ἀνωτέρω, δυσσιώνος σημασία τῆς πέρδικος πρὸ τῆς θανατώσεως τοῦ Βάρδα καὶ ἔπειτα ἡ ἐν τῷ Πουλλολόγῳ ὕβρις πρὸς τὸ πτηνὸν τοῦτο ὅτι ἔχει τοὺς πόδας αἱματωμένους. Τὸ τελευταῖον τοῦτο θέμα εἰς τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν αἰτιολογοῦν τὸ ἐρυθρὸν πρὸς τὸ αἷμα χρῶμα τῶν ποδῶν τῆς πέρδικος, ἀπαντῶν δ' ἐκ τῶν νεωτέρων ὡς ἄνω παραδόσεων μόνον εἰς τὴν τουρκικὴν, ἐμφαίνει ὅτι ἡ τουρκικὴ παραλλαγή διασφῆζει πιστότερον τῆς ἑλληνικῆς τὴν βυζαντινὴν παράδοσιν.

Τὸ γεγονός τέλος ὅτι αἱ νεώτεροι αὗται παραδόσεις περὶ τῆς πέρδικος, ὡς προδότηδος, εἶναι γνωσταί, ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, μόνον ἐκ Καππαδοκίας, ἔτι δὲ καὶ ἐκ Πόντου, ὅπου ὅμως ἡ παράδοσις ἀναφέρεται εἰς τὴν κίσσαν, καθιστᾷ πιθανὴν τὴν γνώμην ὅτι καὶ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περίοδον ἡ παράδοσις αὕτη περὶ τῆς πέρδικος θὰ ἦτο τοπικῶς διαδεδομένη μόνον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ μάλιστα εἰς τὰς αὐτὰς ὡς καὶ σήμερον περιοχάς, τὴν Καππαδοκίαν, τὸν Πόντον καὶ τὴν γειτονικὴν τούτων περιοχὴν τῆς Παφλαγονίας· ἡ Θεοδώρα δέ, ἀποστέλλουσα ἔνδυμα πρὸς τὸν ἀδελφόν της τὸν καίσαρα Βάρδαν εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχον ἐνυφασμένα μορφᾶι πέρδικος πρὸς προειδοποίησιν αὐτοῦ περὶ τῆς παρασκευαζομένης δολοφονίας του, ἀσφαλῶς θὰ ἐνήργει πρὸς τοῦτο συμφώνως πρὸς δημῶδη παράδοσιν ἐκ τῆς Παφλαγονίας, ἀπ' ὅπου κατήγετο αὐτὴ καὶ ὁ Βάρδας. Ἐπομένως ὁ Βάρδας, ὡς γνώστης τῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἀπαισίας κατ' αὐτὴν σημασίας τῆς πέρδικος, θὰ ἦτο εἰς θέσιν ν' ἀντιληφθῆ τὴν ἀλληγορικὴν σημασίαν τῆς ἐσθῆτος ταύτης.

Γ. Κ. ΣΠΥΡΙΔΑΚΗΣ

¹ Henry Carnoy et Jean Nicolaidès, Traditions populaires de l'Asie Mineure, Paris 1889, σ. 234 - 236 (Les littératures populaires de toutes les nations, tom. XXVIII, Paris 1889) καὶ Oskar Dähnhardt, Natur-sagen, Bd. II, Berlin 1909, σ. 48 - 49).